

*

'אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד' –

'מה מתוק לחיך אמרי פה קדוש החסיד הקדוש מוה"ר זושא נ"י שאמר מה שכתבו חז"ל במשנה אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ודקדק דתיבת 'בלבד' למה לי, דהוי סגי לומר אלא אוכל נפש – ואמר דחז"ל כווננו לדברי הוזה"ק (ח"ב פח): תא חזי מה בין שבתא לשאר זמנין וחגיגין, דאילו בשאר זמנין וחגיגין אי איהו בלחודיה חדי ולא יהיב לאחרי עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אבל בשבתא כו' אבל 'שבתכם' לא כתיב. וזהו אומרם 'אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד' – שיאכל לבדו בלי העני, דבשבת שרי וביו"ט אסור ועונשיה סגי אי לא יהיב לאחרי למחדי' (תורת הרבי ר' זושא' קיט; דברי צדיקים, בסופו).

דף לז

'דאית ליה אשה ובנים'. יש מי שמדייק ממה שאמרו 'אשה ובנים' שאם אין לו אשה, אף על פי שיש לו בנים, מצוה גמורה היא לו לקדש משום מה שאמרו חכמים שאסור לעמוד בלא אשה, ורק כאשר יש לו גם אשה וגם בנים, אין בדבר מצוה גמורה אלא משום 'ולערב אל תנח ידך' כדפרש"י (עפ"י שו"ת 'גליא מסכת' יב).

והקשו על זה משיתת הנמוקי-יוסף שמוכרים ספר תורה כדי לקיים מצות 'ולערב אל תנח...', ואילו משום המצוה שלא יעמוד ללא אשה אין מוכרים – הרי שמצות 'ולערב' חמורה יותר מהענין שלא להיות ללא אשה.

ויש מי שמפרש מה שאמרו 'דאית ליה אשה ובנים' היינו אשה או בנים, שאם יש לו אחד מאלו שוב אין בדבר מצוה גמורה.

בספר פרי יצחק הקשה מה נפשך; אם מדובר שיש לו אשה שהיא יכולה לילד, הלא אפילו סרך מצוה אין לו לישא אשה אחרת, ואם כשאינה בת בנים, הלא חיוב גמור הוא לשאת אם אין לו בנים. ולא הבנתי מדוע אין סרך מצוה מדינא דגמרא גם כאשר אשתו בת בנים, שהרי מרבה בישוב העולם, ואם כי מצד אחר אין זו הנהגה ראויה וגם החכמים נמנעו מליקח שתי נשים כרגיל, מ"מ אם עשה כן יש בנישואין אלו סרך מצוה להחשב 'רשות', וכגון יבום וחליצה שלא בגדול האחים, אף שלא עשה כפי שראוי לעשות, מ"מ צד מצוה יש בדבר.

ויש מי שכתב שאם אין לו אשה אלא בנים הרי זו מצוה גמורה משום 'ולערב אל תנח ידך' ולא היה קורא לזה התנא 'רשות', ולכן אמרו שיש לו אשה ובנים שאז אין מצוה גמורה משום 'ולערב' גם אם אשתו הנוכחית אינה בת בנים, כי לא חייבו חכמים לישא אשה על אשתו ולהכניס צרה לביתו [ולכן לא מצינו לחז"ל שנשאו נשים על נשותיהן לעת זקנותן משום 'לערב אל תנח ידך' – ובהכרח הטעם הוא שכשיש לו אשה שוב אין מצוה גמורה, ואף שמ"מ יש קצת מצוה, אך משום סיבה קלה נדחה זה] (עפ"י שו"ת פרי יצחק ח"א מא).

'לא חולצין ולא מיבמין... גזרה שמא יכתוב'. העירו מפרשים, הלא לייבם אסור מטעם אחר, שאף במועד אין נושאים נשים משום שהיא שמחה לו. ויש מתרצים שהוצרכו לומר משום ליל יום טוב ראשון או משום ראש השנה שאין מצוה שמחה נוהגת אז (עפ"י טורי אבן חגיגה ח: ומובא ברש"י. ע"ש. וכבר נחלקו אחרונים אודות מצוה שמחה בליל יו"ט ראשון. ע' במובא בפסחים עא).

לולא דבריו היה נראה מסביר שאף אם נאמר שאין מצות שמחה בליל ראשון מפני שאין אז שלמי שמחה, מ"מ זמן שמחה הוא ככל ימי חג ומועד. ע' במובא ביוסף דעת פסחים עא. וכן בר"ה יש ענין שמחת יום טוב (כמבואר בשו"ע תקצו 'אוכלים ושותים ושמחים' ובמשנ"ב – ככתוב לכו אכלו... חדות ה' היא מעוזם), והרי הוא ממעיט בשמחת היום ע"י שמחה אחרת וכנ"ל. ויש אומרים שהוצרך טעם זה כיון שלפעמים מיבם בעל כרחו ואין לו שמחה בכך (עפ"י שבט הלוי. אך במשנה במו"ק (ה): סתמו 'אין מייבין מפני ששמחה היא לו' ומשמע שלא חילקו חכמים אם יש לו שמחה בפועל אם לאו).

ז'ולא מגביהין תרומות ומעשרות'. בראשונים מבואר שני טעמים; משום שנראה כמתקן (עתוס' חגיגה ח.ת.). וגם משום שאין מקדישים ביו"ט ובשבת. הרמב"ם (שבת כג, יד) הביא את שני הטעמים, והסבירו המפרשים בכמה פנים מדוע הוצרכו שני הטעמים; – ביום-טוב קיים רק הטעם שהוא כמקדיש, אבל משום תיקון הלא מותר לתקן אוכל נפש (שו"ת רלב"ה טז).

הפריש מעשר ראשון בלבד – עדיין לא תיקן הפירות, שהרי טבולים למעשר-שני, וגם המעשר-ראשון עדיין טבול לתרומת מעשר (מרכבת המשנה שבת כג, יד). אם כבר הפריש חטה אחת מערב שבת, והרי היא פטרה את הכרי ויצא מכלל טבל מהתורה, שוב אם מגביה עוד אין כאן איסור משום תיקון אלא משום שמקדיש [שצריך נתינה חשובה מהתורה – ע' משנה למלך מתנות עניים ו] (עפ"י שבט הלוי ח"ט קג, ע"ש).

ובספר מנחת שלמה (ח"ג קמא, ד) יישב על פי מה שכתב שם שאפשר לייחד מקום מסוים מכלל הפירות לתרומה ומעשר ללא קריאת שם, ואם כן נמצא ששייך תיקון ללא הקדשה, כגון שאמר שהתרומה בצפונה אעפ"י שעדיין לא נעשה תרומה, והועיל לתקן את השיריים. וכן שייך הקדשה ללא תיקון, כגון שחזר אח"כ וקרא שם תרומה על כל מה שבצפון.

כעין זה כתב במרכבת המשנה שם, עפ"י הרמב"ם שם הט"ז. ולגוף הדבר ששייך לייחד מקום לתרומה בלא קריאת שם, ולהתיר בכך השיריים – ע' בספר מקדש דוד תרומות ה. אך יתכן היה לפרש שבאופן זה הרי הוא כמיחל תרומה בשלבים (ע' בשו"ת עונג יום טוב), ויש כאן הקדשה בכך שמברר הפירות שמהם יפריש התרומה וקדושת התרומה המעורבת בכל הטבל, מתבררת וחלה במקום אחד, אעפ"י שעדיין לא נסתיימה התרומה [ומ"מ אף לפי זה הדעת נוטה שאין לברך על ההפרשה באופן זה. כן שמעתי ממור"ד הגרמ"מ פרבשטין שליט"א].

נפקותא נוספת בטעם הקדשה – לחלת חוצה לארץ שאוכל והולך עד שתחשך, וכמו שנתבאר לעיל ט. ע"ש.

ז'ולא מגביהין תרומות ומעשרות. פשיטא? – תני רב יוסף לא נצרכא אלא ליתנה לכהן בו ביום'. רש"י מפרש שכאשר מגביה ונותן לכהן היה מקום להתיר כי אין נראה שמכוין לתקן הטבל, שאין ידוע שהוא נצרך לאכילת השיריים אלא נראה שעושה כן בשביל הכהן הנצרך לתרומה.

ובבבאור הלכה (תקן, ג, ד"ה ולהוליקה) צדד לפרש (עפ"י פירוש חדש למשנת דמאי) באופן אחר: מדובר במשנה כשקרא לה שם מבעוד יום אלא שלא הפריש התרומה [ואם לא קרא, הלא פשוט הוא שאין מעשרים משום שנראה כמתקן את הפירות, ואפילו בספק חשכה שנינו (בשבת לג) שאין מעשרים את הודאי. זוהי קושית הגמרא 'פשיטא'], וכיון שכך הותרו הפירות באכילה בקריאת השם [והלא אמרו 'נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר'], וההגבהה אינה אלא כדי ליתנה לכהן בו ביום, לכך הייתי אומר שמותר הדבר שהרי הפירות כבר מתוקנים – קא משמע לן שאסרו חכמים להפריש אפילו כשקרא שם, כאילו עדיין טבול. [ומה שאמרו בגמרא 'זהני מילי פירי דטבילי מאתמול' – באו להוציא פירות שרק היום נטבלו, כגון עיסה שנילושה ביום טוב, שמותר להרים ממנה חלה].

'אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא'. יש מי שכתב, כיון שיסוד איסור טלטול מוקצה משום סרך הוצאה הוא, אין שייך מוקצה בדבר מחובר לקרקע וטפל אליה, כגון הזות מתג חשמלי הקבוע בקיר (עפ"י אורה משפט סז, ובאגרות הראיה ח"ג תתו. וכן משמע לכאורה מדברי ערוך השלחן שח,מו). ויש חולקים (ע' בשו"ת מנחת יצחק ח"א נח וח"ב קי. וכן בשו"ת אור לציון (ח"ב כו, א מא,א) נקט שדבר שהוא מוקצה בעצם אסור להזיזו אפילו הוא מחובר, ודוקא כגון קינוח בעשבים מחוברים וכד' שכך הוא שימושם – אין זה 'מוקצה', משא"כ בהזות מתג חשמלי שמצד עצמו הוא מוקצה שהרי מלאכתו לאיסור. וכן מורה פשט דברי הרמ"א (שלו,ג) שאסור להניד אילן מטעם מוקצה).

א. נראה ששעון שבת, באופנים שמוטר לערוך בו שינויים, אין לאסור מטעם מוקצה שהרי זה לצורך גופו. ועוד יתכן שכיון שמויעד לשבת ובכלל זה לערוך בו שינויים כפי הצורך, ואף בשבת באופנים המותרים, הרי מלאכתו לאיסור ולהתה. וצ"ע.

ב. באג"מ (או"ח ח"ג מט וח"ה כב,כב) נראה שנקט כדבר פשוט שמוקצה המחובר בחוט לשקע שבקיר אסור להזיזו. אך אין אריה לדבר הוא בעצמו קבוע בקיר.

(ע"ב) 'כאן ברועה אחד כאן בשני רועים'. רש"י מפרש 'שני רועים' – שיש יותר מרועה אחד בעיר, והואיל ואין ידוע לאיזה רועה ימסור, קנתה הבהמה שביתה כרגלי בעליה, שהיא אצלו בכניסת היום (וכן פירש הר"ה).

ויש מפרשים שמוסר בהמתו לשני רועים שתהא רועה בעדרן כאחת, ומסרה לאחד מהם ביום טוב על דעת שימסור אף לחברו, וכיון שהרועה השני לא משכה ולא קנאה במשיכתו של זה לפיכך נידונית כאילו לא נמסרה לרועה ביו"ט ולא יצאה משביתתה הראשונה שקנתה בערב יום טוב, אבל כשמוסרה לרועה אחד בלבד הרי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שהוא מעמידה ברשותו כבר מערב יום טוב, וקנתה הבהמה שביתה כרגלי הרועה (רמב"ן בדעת הר"ה).

ויש מפרשים שמסרה מערב יום טוב לשני רועים, ולמחר בירר לאחד מהם. [ואף על פי שבדרבנן יש ברירה, אך כיון שעדיין לא בירר למי ימסור שמירתה, לא גמרה דעתו להוציאה מרשותו בכניסת היום] (ר"ן בכוונת הר"ה). וע"ע מהר"ם שיף.

'שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות, זה לילך בו שחרית לבית המדרש...' מבואר שלענין איסור יציאה חוץ לתחום של כלים, גם בגד שהאדם לבוש בו הוא בכלל האיסור. ואף על פי שלענין הוצאה מרשות לרשות מלבושי האדם טפלים לגבי גופו, לענין תחומין אין הדבר כן, ואין לאדם לילך בבגד של אחרים כשהוא לבוש בו, מחוץ לתחומו של בעל הבגד (ע"ע בקובץ שעורים).

ואולם מי שהותר לו לצאת חוץ לתחום, כגון היוצא משום פיקוח נפש או היוצאים בשיירה שלשה ימים קודם השבת, לא מצינו שצריכים להקפיד לצמצם כמה שיותר בלבישת בגד ותכשיט [והלא הוא איסור תורה לכמה דעות, ואף ביו"ט יש סוברים שתחומין דאוריתא]. וצריך טעם בדבר.

ונראה לכאורה מסתימת הסוגיות והפוסקים שבכל מקום שהותר לאדם לצאת חוץ לתחום, מותר לו לצאת עם כליו. ולכך דייקו חכמים ושנו 'הבהמה והכלים כרגלי הבעלים' – שלעולם איסורם תלוי בבעלים ואין איסור להוציאם אלא במצב שגם הבעלים אינם יכולים לילך בפועל.

אך נראה שזה דוקא בממונו, אבל ממון של אחרים אינו נגרר אחריו. 'וצריך עיון בדבר זה כי הוא נחויך מאד הלכה למעשה' (עפ"י מנחת שלמה ח"א טו. וע"ע בגדרי קנין שביתה בכלים, בחדושי ר' אריה ליב מאלין – ח"א פח).

ישניא בהמה דקא ינקי תחומין מהדדי'. יש מי שכתב טעם לכך שאין אותו חלק שנתערב מתבטל ברוב בחלק חברו, כי איסור זה יש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אינו בטל (עפ"י צ"ח. וע"ע בשו"ת

דובב מישרים ח"א כח ובשו"ת רב פעלים ח"א כט). ויש אומרים משום שהוא מחובר – לכך אינו בטל (ע' בשו"ת משיב דבר ח"ב סו"י סז).

לכאורה י"ל שהואיל ומבלעדי יניקת החיות של כל חלקי הגוף אלו מאלו – לא יחיו האברים, הרי זה נידון כדבר המעמיד שאינו בטל.

ע"ע בכללות הענין בקהלות יעקב – ביצה כד.

'שתיק רב'. ע' במצוין בסוכה ז.

דף לח

זכי לית ליה לרבי אושעיא ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה. יש מפרשים הטעם לחלק בין דאורייתא לדרבנן, שדבר שאינו מבורר נידון כספק, ועל כן בכל דבר שספקו לקולא הלא גם אם נוקטים אין ברירה אינו גרוע מספק, הלכך בדרבנן יש לילך לקולא (ע' צל"ח).

יש לדון הלא לרב אשי נחשב זאת כדשיל"מ, ודינו להחמיר בספק. ושואר זה נידון כספקא דדינא ולא כספק במציאות, ודעת כמה מהאחרונים שמקלים בספקא דדינא בדרבנן אף בדשיל"מ. ותלוי הדבר במחלוקת אחרונים לענין דין 'ברירה' במוקצה (ע' לעיל לד), אם נוקטים להחמיר משום שהוא דשיל"מ (שעה"מ גרושין ג, ד; צל"ח כאן; ישועות יעקב תצה סק"ז), אם לאו (ע' רמ"א תצה, ד, מג"א ובאה"ל). וע"ע שאגת אריה צ; בית הלוי ח"א מט.

באופן אחר: דין זה עצמו ש'אין ברירה' אינו אלא חומרא מצד הספק, הלכך בדרבנן מקלים ופוסקים 'יש ברירה' (ער"ן רפ"ג דגטין. וע' גם בשאגת אריה צ), לענין דין דרבנן שאם נאמר ברירה תיווצר חומרא – אומרים אין ברירה).

אך יש נוקטים שדין מיוחד הוא שהקלו בדרבנן לומר יש ברירה, ובדינים דאורייתא אנו נוקטים אין ברירה בין לקולא בין לחומרא (כן דעת מהרש"ל. וכן נקט החו"א (דמאי ט, כא) בדעת הרמב"ם). ולפי דעה זו, על כרחנו ש'אין ברירה' אינו כספק אלא כודאי, שהרי אף מקלים בו בדין תורה (ע' בהרחבה בשער המלך גירושין ג, ד; פני יהושע גטין כה מה; אגרות משה או"ח ח"א יט וח"ד צב; חדושי הגרנ"ט ('השלם') גטין פא; בית ישי סב).

'אמר שמואל... שור של רועה – הרי הוא כרגלי אותה העיר'. רש"י כתב אלפים אמה לכל רוח. והר"ן כתב: למקום שכולם יכולים לילך שם. ודוקא שמואל לשיטתו שסובר אין ברירה, אבל למאן דאמר יש ברירה – כרגלי הלוקח, שהרי הוברר שבשבילו היה עומד מאתמול. ובלבד שהוא מבני אותה העיר, אבל היה מעיר אחרת – אין מוליכו אלא למקום שכולם הולכים.

היה נראה לכאורה מפשטות דברי הר"ן שלדעת האומר אין ברירה, אין להוליכו אלא למקום שכל בני העיר יכולים לילך, ואם אחד מבני העיר עירב בצפון בסוף אלפים, ואחד בסוף אלפים בדרום – לא יזונו ממקומו. אך מסברא אין נראה כן שהרי אין כל בני העיר שותפים בשור אלא שמעמידו ברשות מי שיקנהו למחר, ומסתמא אין בדעתו להגביל תחום השור אלא להפך, לאפשר להוליכו לכל מי שיקחנו. ועל כן מסתבר שדעתו של הרועה לפי סתם אנשי העיר שיש להם אלפים לכל רוח מתחומה, וכפי הנראה מפשטות דברי רש"י (וכ"כ הרמב"ן). ובעל המאור כתב טעם אחר, ע"ש. ומה שכתב הר"ן למקום שכולם הולכים – כלומר תוך התחום של סתם אנשי העיר.

וכן לענין בור של אנשי העיר, כתב רש"י (להלן לט). שמוליכים את המים אלפים אמה לכל רוח חוץ לעיבורה. ומשמע מסתמא שאף אם יש אחד שעירב לצד אחד, אינו אוסר על שאר בני העיר [וכן דקדק התו"ט מלשון הטור, וכן נקט רעק"א עפ"י רש"י

נתמלא הכלי – שופך ושונה ואינו נמנע (ואפילו בשאינו צלול מותר, כדין גרף של רעי. תוס').
אף על פי שאין הלכה כרבי יצחק כאמור, לדעת הרמב"ם ושאר פוסקים אין ליתן כלי תחת
הדלף שאינו ראוי, משום שבכך הוא מבטל כלי מהיכנו. ואילו דעת הטור להתיר [וכדין 'גרף
של רעי' שמותר לטלטלו]. ויש לסמוך על כך לצורך גדול (עפ"י חיי אדם; באור הלכה סו"י שלה).

ד. רבה התיר לאביי לסלק הרהיים המתקלקלים מהגשמים, על ידי שיכניס מטתו לשם ואז יהיו הרהיים
מאוסות עליו כשהם מונחים לפני מטתו, ומוציאם כדין 'גרף של רעי'. (ואין זה בכלל עשיית גרף של רעי
לכתחילה, כיון שהגשמים כבר מזלפים והדבר נמצא במקום שמקפיד עליו, או משום הפסד הרהיים מותר
(עפ"י תוס', שו"ת הרא"ש כב, ח), וגם אין עושה אותו בידים ומתכוין לכך. ריא"ז).

ה. אמר שמואל: גרף של רעי ועביט של מימי רגלים – מותר להוציאם לאשפה. וכשהוא מחזירו – נותן בו
מים (הראויים לבהמה. ראשונים) ומחזירו.

א. כתב מגן אברהם: בעודו בידו מותר להחזיר אף בלא מים. וא"ר ופמ"ג מפקפקים בזה.
ב. יש מתירים להחזירו עם מים אפילו כשאינו צריך לגרף פעם נוספת. ויש מחמירים בזה. והכריע
האליה-רבה שאם הוא במקום המשתמר אין להחזירו ללא צורך (עפ"י משנ"ב. ובחז"א (מה, י) כתב
שגם לדעת המתיר לא הותר להחזיר אלא שלא יגנב, ומחזירו בקרן זוית בחצר).
אפשר שאם נצרך לגרף כדי להיפנות עליו, מותר להחזירו גם אם אין לו מים ליתן עליו,
משום כבוד הבריות (עפ"י משנ"ב ושעה"צ שה, לה).

כשאי אפשר באופן אחר, כתב החזון-איש (מה, י) להוכיח שמותר להחזיר ללא מים.
ג. אפשר שגרף של מתכת שונה משל חרס ומותר להחזירו בלא מים, כי מועיל לו רחיצה (עפ"י
חזון איש מה, י). וע' בחדושים-ובאורים שכמדומה נוהגים החרס בטלטול כלים שהתינוקות נפנים בהם. ואולי
משום שאינם של חרס, אינם בדין 'גרף'.

מסקנת הגמרא שאפילו הרעי עצמו מותר להוציא, כמעשה באותו עכבר שנמצא בין הבשמים של רב
אשי, והורה לתופשו בזנבו ולסלקו.

א. הגדרת הדברים הכלולים ב'גרף של רעי', אין שייך ליתן בה שיעור קבוע כי תלוי הדבר לפי
האדם ולפי צורת הנחת הלכלוך, אם בפיזור או במכונס וכד'. ואם הוא אסטניס מותר אפילו
אינו מאוס כל כך לשאר אנשים (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ה כא, ב).
ב. אם יכול להימנע בעצמו מטלטול הגרף שיכול לטלטל על ידי נכרי – נכון לעשות כן, כדברי
ערוך השלחן. אך אין לבקש מילד קטן לטלטלו כי יש לחוש שיסבור הקטן שמותר לו לטלטל
מוקצה (אג"מ שם כא, ט – ונטה מדברי ערוה"ש שלא חילק בין קטן לנכרי).

דפים לו – לז

עד. אלו דברים מנויים במשנתנו, האסורים בשבת וביום טוב משום 'שבות', ואף דברים שהם משום 'רשות' ומשום
'מצוה'?

דברים האסורים משום 'שבות'; יש שאין בהם לחלוח מצוה ואסורים, ויש דברים שהם קצת מצוה ויש שהם
מצוה גמורה ואעפ"כ אסורים חכמים, בין בשבת בין ביום טוב; –

דברים שאין בהם שום מצוה; לא עולים באילן [גזרה שמא יתלוש], ולא רוכבים על גבי בהמה [גזרה שמא יחתוך זמורה], ולא שטים על פני המים [גזרה שמא יעשה חבית של שייטים לצוף בה], ולא מטפחים [כף אל כף] ולא מספקים [כף על ירך] ולא מרקדים [גזרה שמא יתקן כלי שיר].

א. יש שכתבו (עתוס' לעיל ל; רמ"א שלט) שבזמננו אין איסור בדבר כיון שאיננו בקיאים בתקון כלי שיר. ושאר ראשונים חולקים (וע' אגרות משה או"ח ח"ב ק; שבט הלוי ח"ד לו). ואף לא בשמחה של מצוה כגון של חתן וכלה, מלבד בשמחת תורה נהגו לרקוד ולטפח לכבוד התורה (עפ"י משנ"ב שלט סק"ח. וע' שו"ת מהרי"ק ט).

ב. הקשת אצבע בכף למשחק – בתרומת הדשן (סב) התיר. ואולם לעשות כן כדרך המשוררים, לפי קצב הנעימה – אסור (עפ"י או"ח שלט, ג ובמגן אברהם). ויש מחמירים בכל אופן (ע' כסף משנה שבת כג, ד; תוספת שבת ופרי מגדים או"ח שם).

ג. הכאת כף כלאחר יד – בירושלמי אמרו להתיר.

ד. בחול המועד לא נאסרו טיפוח סיפוק וריקוד (עפ"י תוס' לעיל ל. שבת קמח: ריב"ש רס). ויש מי שהחמיר בענין ניגון בכלי שיר (עפ"י שו"ת שער אפרים לו, והובא בבאר היטב תקלד סק"ה). ואולם בשבות יעקב (כה) כתב לתמוה על השע"א וכתב שהמנהג לנגן).

ה. דברים אלו אסורים אף במקום מצוה גמורה, כגון לרכוב ולשוט כדי להביא שופר של מצוה וכד' (ע' משנה ר"ה לב:). וכתבו פוסקים שמותר לומר לנכרי לנגן בכלי שיר בשמחת נישואין בשבת.

דיני שיטה ורחיצה בנהר בים ובכרחה – בשבת מ.

דברים שיש בהם מצוה שאינה גמורה; לא דנים [כשיש דיין עדיף ממנו, אין זו מצוה גמורה], ולא מקדשים [כשיש לו אשה ובנים], לא חולצים ולא מיבמים [כשיש אח גדול שמצוה בו] – הטעם בכלום גזרה שמא יכתוב.

א. לפרש"י, גם כשאין דיין אחר טוב ממנו אסור לדון בשבת, וכן כשאין לו אשה ובנים אסור לקדש [אלא שהעמידו באופנים שאין בהם מצוה גמורה כדי לפרש דברי התנא], ולרבנו תם משמע שמותר לדון כשאין עדיף ממנו, וכן מותר לקדש אשה בשבת כשאין לו אשה ובנים. וכתבו ראשונים (רשב"א ור"ן ועוד) שלדעתו כמו כן מותר ליבם ע"י גדול האחים שאז היא מצוה שלימה. אך יש אוסרים מטעם קנין (ע' בראשונים שם ובב"ח וט"ז תקכד). וכן חליצה בגדול האחרים, יש מתירים לפי רבנו תם (עפ"י מאירי; ב"י או"ח שלט תקכד), ויש אוסרים משום שאין החליצה מצוה גמורה אלא היבום (עפ"י הגהות על הטור שם), או משום שהחליצה כדן ואין דנים בשבת (עפ"י קרבן העדה – בדעת הירושלמי יבמות יב, א).

ומבואר מדברי רבנו תם שמתיר לקדש אפילו אי אפשר לו לבעול באותה שבת. (ע' בזה בספר דבר אברהם ח"ב לו, ד).

ב. התוס' הביאו מהירושלמי שאין לכנוס אשה בשבת, משום 'קנין'. ולרבנו תם אפשר שכשאין לו אשה ובנים מותר (סמ"ק). ועל זה סומכים בשעת הדחק באופנים מסוימים (ע' רמ"א או"ח שלט, ד ומשנ"ב שם; חיי אדם לח, ו).

יש מי שאומר שאלמנה אין לה חופה, הלכך ביאה ראשונה אסורה בשבת באלמנה שהרי אז חל קנין למעשה ידיה ולמציאתה (רבנו יחיאל, מובא בפוסקים). וכן יש מחמירים בכל כונס אשה בערב שבת, שצריך להתייחד עמה מבעוד יום כי יש לחוש לדעת הסוברים ש'חופה' היינו יחוד (ע' דרך החיים; משנ"ב שלט סקל"ב ושעה"צ שם).

- ובין השמשות – מותר לכנוס, שלא גזרו ביהש"מ משום שבות (עפ"י מאירי כתובות ג. בית שמואל סד סק"ו).
- ג. עוד כתבו בתוס': מהטעם שאין מקדשים, מפני שנראה כקונה קנין, מפני אותו הטעם אסור לתת גט בשבת – מלבד שכיב מרע הרוצה שאשתו לא תיוקק ליבום, מותר לגרש אפילו בשבת כדי שלא תיטרף דעתו עליו (או"ח שלט, ד תקכד).
- [משמע בתוס' אסור לקדש לא רק מחשש כתיבה אלא משום שדומה לקנין. ובשו"ת משיב דבר (ח"א לה) הוכיח מהירושלמי שאין לאסור משום קנין. וצ"ע].
- ד. כשם שאין דנים דיני ממונות בשבת, כך אין מקבלים גרים בשבת [שגם זה בכלל 'דין', ואעפ"י שיתכן שאין לגזור בזה שמה יכתוב, יש טעם אחר לאסור – מפני שנראה כמתקן גברא]. (ע' רמב"ם איסורי ביאה יג, וחספא משנה; אגרות משה או"ח ח"א קכו, ז).
- ה. עברו ודנו – דיניהם דין, בין בשוגג בין במזיד (עפ"י תוספתא; רי"ף ורא"ש וש"פ).
- ו. בחול המועד – דנים את הדין (עפ"י מו"ק יד: רמב"ם י"ט ז, יב; או"ח תקמה, י), וכן חולצים (עפ"י אה"ע קסט, ז; רמ"א סדר חליצה יא).
- ז. יש סוברים: כשם שאין עושים קנין בשבת, כך אין מפקירים (ערמב"ן ריש פסחים; פרי חדש או"ח תלך, ב ועוד). ויש חולקים (מאירי שבת קכו. ועוד. ע"ע: שער המלך לולב ח, ב; שו"ת רעק"א קעד; עבודת הגרשוני סוס"י כד; מחנה אפרים שלוחין ז; קהלות יעקב ביצה כג).
- דברים שיש בהם מצוה ואסורים; לא מקדישים ולא מעריכים ולא מחרימים [גזרה משום מקח וממכר], ולא מגביהים תרומה ומעשר, אפילו כדי ליתנה לכהן בו ביום לאכילתו. ודוקא פירות הטבולים מאתמול, אבל נטבלו עתה כגון עיסה שעשאוה ביום טוב – מפרישים ממנה חלה ונותנים לכהן.
- א. קרבנות הקבוע להם זמן – מקדישים אותם בשבת וביום טוב (עפ"י שבת קמה:). הקדשת שלמי שמחה ומעשר בהמה – עתוס' הגיגה ח.
- שאר דיני הקדשה בשבת וביום טוב – ע' בשבת קמה.
- ב. כשם שאין מקדישים כך אין פוידים קדשים (רש"י לעיל כז: ד"ה כבהמת).
- פדיון הבן; כתב הריב"ש (קנו) שאסור לעשותו בשבת (שנדמה קצת לקנין (ע' תרומת הדשן רסט; ש"ך יו"ד שה ס"ק יב; אגרות משה או"ח ח"ג מד).
- ג. הפרשת חלה מעיסה שנתגלגלה מערב יום טוב – נתבאר לעיל ח.
- וע"ע לעיל יג אודות אפשרות הרמת תרומה ביו"ט.
- ד. בחול המועד אין איסור להפריש תרומות ומעשרות וכד' (עתוס' ע"ז נט.).
- אמרו בירושלמי: וכולם שעשו, בין שוגגים בין מזידים בין מוטעים – מה שעשו עשוי. ושמענו, אדם שעבר והקנה בשבת קרקעות או מטלטלים – הקנאתו הקנאה (רי"ף).

דף לז

עה. 'אותו ואת בנו' שנפלו לבור ביום טוב – מה יעשה?

אותו ואת בנו שנפלו לבור (והרי אי אפשר לשחוט שניהם ביום אחד); רבי אליעזר אומר: מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ושוחטו, והשני עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות. רבי יהושע אומר: מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ואינו שוחטו (ע"י עילה כלשהי שאינו חפץ בו, כגון שהשני שמן ממנו. עפ"י רש"י בשבת קז), וחוזר ומערים ומעלה השני – רצה זה שוחט רצה זה שוחט. (התירו להערים משום צער בעלי חיים (רמב"ם עפ"י הסוגיא בשבת) ומשום הפסד ממונו. עבודת הקדש).
[ואמר אביי: אפשר דוקא כאן נחלקו, שמצד אחד יש להקל ולטרוח כי אפשר לעשות בדרך הערמה, ומצד שני יש להחמיר שהרי אפשר לפרנסו במקומו ולא יפסיד, אבל בשאר מקומות של הפסד ממון, אפשר שהכל מודים שמוותר לטרוח ביו"ט או הכל מודים לאסור כשא"א בהערמה].
הלכה כרבי יהושע (עפ"י רמב"ם ב, ד; או"ח תצה, י). ומשמע שצריך לשחוט אחד מהם. ואולם הרבה פוסקים הביאו מהירושלמי שאם רוצה אח"כ שלא לשחוט אף אחד – הרשות בידו. ומכל מקום כתב הרשב"א שראוי להחמיר ולשחוט אחד מהם, שלא תהא ניכרת ההערמה (מובא במשנ"ב סקנ"ט).

דפים לז – לח

עו. מה דין קנין שביתה ויציאה חוץ לתחום בדברים דלהלן?

- א. הבהמה והכלים השייכים לאדם.
 - ב. המוסר בהמתו לבנו או לרועה, או ללוקח; שור של פטם ושל רועה.
 - ג. כלי האחים שבבית.
 - ד. כלי השאול לאדם אחר.
 - ה. אשה ששאלה מחברתה תבלין מים ומלח לעיסתה.
 - ו. שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות.
 - ז. שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות.
- א. תנן: הבהמה והכלים כרגלי הבעלים – אין אדם יכול להוליכם ביום טוב ובשבת אלא במקום שבעליהם יכולים לילך.
- א. לאותן הדעות שתחומין דאורייתא [וכן נוקטים הרי"ף והרמב"ם לענין תחום י"ב מיל], יש אומרים שכן הוא גם לענין קנין שביתה לכלים. ויש חולקים (ע' מגן אברהם תד סק"ה – מחלוקת רלב"ח ור"מ אלשקר. ובדעת תורה כתב לתלות זאת במחלוקת רש"י וריטב"א בעירובין עט: וע"ע: ליקוטי רמב"ן עירובין יז; בהגר"א תד סק"ד וישועות יעקב).
- ב. אדם השוהה בשבת מחוץ לתחום ביתו, וכליו נשארו בביתו – יש להם ד' אמות במקומם, אבל אסור להוציאם חוץ לד' אמות, אף לא באותה העיר גם אם היא מוקפת חומה וצורות הפתח. ואולם יש ראשונים שסוברים שהכלים קנו שביתה במקומם ויש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהם שם. ויש מקום לסמוך על שיטה זו בצירוף דעת הסוברים שכל העיר נידונית כד' אמות. ולכן אין למחות ביד המקלים לטלטל הכלים הללו בתוך העיר (עפ"י שבט הלוי ח"ט עט. ונטה שם מדבריו הראשונים (בח"ו מו) לאסור בהחלט).
- ג. איסור הוצאת כלים חוץ לתחום כולל גם בגדים שהוא לבוש בהם [אעפ"י שלענין הוצאה מרשות לרשות הם טפלים לאדם]. ויש לצדד שבכל מקום שמוותר לבעלים לצאת חוץ לתחום משום פיקוח נפש [או בדרבנן – משום כבוד הבריות], מותר לצאת עם כליו, אך מסתבר שלא הותר בבגד של אחרים. וצ"ע (עפ"י מנחת שלמה ח"א טו).